

Quickscan nascholing taal en rekenen

Actis Onderzoek

Ed Weijers en Machiel Bouwmans

Rotterdam, 21 april 2011

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Samenvatting	6
3	Uitvoering van de quickscan	8
3.1	Online vragenlijst	8
3.2	Telefonische interviews	9
3.3	Toegankelijkheid van het aanbod	9
4	Achtergrondkenmerken aanbieders nascholing taal en rekenen vragenlijst	10
5	Ontwikkelingen in het nascholingsaanbod	11
5.1	Sinds wanneer bestaat het aanbod?	11
5.2	Inhoud van het aanbod	11
5.2.1	Primair onderwijs	11
5.2.2	Speciaal onderwijs	12
5.2.3	Voortgezet onderwijs	12
5.2.4	Middelbaar beroepsonderwijs	13
5.3	Deelnemers, vorm en omvang	14
5.4	Verandering in het aantal deelnemers	14
5.5	Verandering in de vraag naar nascholingsaanbod	14
5.5.1	Primair onderwijs	15
5.5.2	Speciaal onderwijs	16
5.5.3	Voortgezet onderwijs	17
5.5.4	Middelbaar beroepsonderwijs	18
5.6	Verandering in de inhoud van het nascholingsaanbod	18
5.7	Belemmeringen rond het nascholingsaanbod	21
5.8	Opvallende opmerkingen	21
6	Resultaten van interviews	22
6.1	Schets aanbieders	22
6.2	Maatwerk & 'nee' wordt niet verkocht	22
6.3	Markt & sector	23
6.4	Vraag & aanbod	23
6.5	Onderwijskundig leiderschap	23
6.6	Aanvliegroutes	23
6.7	Idee en werkelijkheid	25
6.8	Doorgaande leerlijnen	26
6.9	Gesignaleerde problemen	26
6.9.1	Wie moet het doen (vo en mbo)	26
6.9.2	De aanbieders zelf	27
6.10	Integrale oplossingen	27
6.11	Twee soorten belemmeringen	28
6.11.1	Financiële belemmeringen	28
6.11.2	Organisatorische belemmeringen	28
6.12	Overige opmerkingen aanbieders	29

Bijlage I Vragenlijst Quick-scan nascholingsaanbod taal en rekenen	31
Bijlage II lijst geïnterviewden	35

1 Inleiding

In april 2011 wordt aan de Tweede Kamer een tussenrapportage opgeleverd over de realisatie van het taal- en rekenbeleid van OCW. Onderdeel van deze tussenrapportage betreft de nascholing van leraren op het gebied van taal en rekenen. Om zicht te krijgen of er beweging zit in het aanbod van nascholingsactiviteiten in relatie tot het nieuwe taal- en rekenbeleid was er behoefte aan een quick-scan. De quick-scan moet duidelijk maken of het nieuwe beleid ook effect heeft op het nascholingsaanbod taal en rekenen.

Uit enquêtes blijkt dat leraren aangeven behoefte te hebben aan scholing. Onderliggende vraag is of er aanvullende (stimulerende) maatregelen nodig zijn op het gebied van nascholing om de doelstellingen van het nieuwe beleid te kunnen realiseren. De quick-scan richt zich op de sectoren po, so, vo en mbo en heeft een verkennend karakter. Er zijn kwantitatieve gegevens verzameld en geanalyseerd en via interviews zijn kwalitatieve gegevens verzameld. Door OCW is ook gevraagd bijzonderheden te vermelden die tijdens de quick-scan ontdekt zijn. Actis Onderzoek is gevraagd deze quick-scan uit te voeren, mede ingegeven door al bij Actis aanwezige data en kennis betreffende het aanbod voor nascholing taal en rekenen voor de sectoren vo en mbo en het aanbod voor nascholing moderne vreemde talen mbo. Deze kennis is verzameld door voor het Steunpunt Taal en Rekenen overzichten te maken van het nascholingsaanbod taal en rekenen voor vo en mbo.

2 Samenvatting

Op basis van dit verkennend onderzoek zijn beelden ontstaan van het nascholingsaanbod op het gebied van taal en rekenen.

- 1 De aanbieders van nascholing op het gebied van taal en rekenen zijn de afgelopen jaren onder invloed van de grote aandacht voor taal en rekenen in beweging gekomen. De invoering van referentieniveaus is ze niet ontgaan. In het po is het opbrengstgericht werken een duidelijk speerpunt voor de aanbieders van nascholing.
- 2 Er is nieuw aanbod ontwikkeld, of bestaand aanbod aangepast. Daarbij zijn er voorlopers en ontwikkelaars en een (grotere) groep die via hun nascholingsaanbod uitlegt (wat referentieniveaus zijn bijvoorbeeld), concretiseert en helpt bij het maken van de omslag naar bijvoorbeeld functioneel taalonderwijs of opbrengstgericht werken.
- 3 Veel aanbieders werken vraaggestuurd en bieden maatwerk aan. Dat veronderstelt dat de afnemer in staat is de vraag te formuleren. Sommige aanbieders geven aan dat scholen daar nog soms moeite mee hebben. Aan de andere kant veronderstelt het dat aanbieders de deskundigheid in huis hebben om via nascholing of begeleiding die vraag te beantwoorden.
- 4 Het aanbod is aangepast en gericht op alle relevante aspecten rond professionalisering van leraren op het gebied van taal en rekenen. De invoering van de referentieniveaus wordt opgepakt om met name in het vo en mbo de omslag te maken naar functioneel taalonderwijs.
- 5 Met enige verschillen tussen sectoren, is de meeste nascholing gericht op:
  - a. Eigen kennis en vaardigheden
  - b. Didactische vaardigheden
  - c. Vaststellen beheersingsniveaus (voornamelijk vo/mbo)
  - d. Ontwikkelen van taal- en rekenbeleid
  - e. Opbrengstgericht werken (voornamelijk po)
- 6 Hoewel beweerd wordt dat juist het so een achterstand op het gebied van taal en rekenen moet inhalen, lijkt er wat minder specifiek taal- en reken nascholingsaanbod te zijn voor het speciaal onderwijs. De so-scholen zijn ook zeer verschillend en een relatief kleine doelgroep.
- 7 Aanbieders hebben goed zicht op de behoefte aan nascholing en doen dat meestal op basis van contacten met scholen.
- 8 Het bereik van het nascholingsaanbod taal en rekenen is over de hele linie gegroeid de afgelopen jaren. Het so lijkt hierbij wat achter te blijven. De meeste aanbieders verwachten dat de groei door zal zetten. Enkele aanbie-

ders denken dat de groei niet door zal zetten onder invloed van minder financiële middelen.

9 Trends zijn:

- a. Het ontwikkelen van doorgaande leerlijnen en daarmee het voorkomen van gaten tussen de overgangen van po naar vo en van vo naar mbo.
- b. Het vaststellen van beheersingsniveaus en vervolgens gedifferentieerd gaan werken.
- c. Nascholing integreren in een bredere en structurelere aanpak van professionalisering van scholen. Het realiseren van een houdingverandering bij leraren draagt bij aan een duurzame en minder oppervlakkige professionalisering. Professionele leergemeenschappen waarbij leraren van elkaar leren, zien enkele aanbieders als belangrijke instrumenten om dit te bereiken.

10 De gedachte dat elke docent een taaldocent wordt bestaat wel, maar aanbieders realiseren zich dat er nog een lange weg te gaan is voor dat dit gerealiseerd is.

11 Er zijn een aantal aandachtspunten rond professionalisering van leraren op het gebied van taal en rekenen:

- a. Nascholing moet 'erbij' gedaan worden, liefst buiten schooltijd. Er zijn financiële en organisatorische belemmeringen.
- b. Dit betekent dat de professionalisering langzamer gaat en minder grondig is dan men zou wensen.
- c. Vooral de vo-taaldocenten en rekendocenten moeten zich op heel veel aspecten scholen. Ze moeten leren het beheersingsniveau in te schatten, leren gedifferentieerd te werken, leren hoe leerlingen op het po zaken aangeleerd hebben gekregen en moeten leren functioneel taalonderwijs te verzorgen
- d. In het vo en mbo is niet altijd duidelijk wie het rekenonderwijs moet verzorgen.
- e. Om doorgaande leerlijnen te realiseren zijn een aantal voorwaarden nodig (kennis bij leraren, contacten tussen scholen van verschillende sectoren)
- f. Voor het po en so is er vooralsnog geen plaats (website) waar het beschikbare nascholingsaanbod voor taal en rekenen overzichtelijk te vinden en te vergelijken is.

3 Uitvoering van de quickscan

Voor de quickscan taal en rekenen zijn op twee manieren aanbieders van nascholingsactiviteiten benaderd, namelijk door middel van een online vragenlijst en een telefonisch interview.

3.1 Online vragenlijst

In overleg met OCW is een vragenlijst opgesteld waarin vragen worden gesteld over nascholingsaanbod voor de sectoren po, so, vo en mbo. Primair was de vragenlijst gericht op het verkrijgen van inzicht in mogelijke veranderingen in het nascholingsaanbod sinds de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen. In de vragenlijst komen de volgende aspecten aan de orde: de aard van de nascholing, afname van het aanbod, de inhoud, ontwikkelingen en belemmeringen van het aanbod. De vragenlijst kon worden ingevuld door vertegenwoordigers van organisaties die nascholingsaanbod hebben op het gebied van taal en rekenen voor de sectoren primair onderwijs (po), speciaal onderwijs (so), voortgezet onderwijs (vo) of middelbaar beroepsonderwijs (mbo). We hebben hiervoor voornamelijk PABO's met nascholingsaanbod en onderwijsadviesbureaus benaderd. Het nascholingsaanbod kan verschillende doelgroepen en verschillende aspecten betreffen. Een organisatie heeft wellicht een uiteenlopend en divers aanbod van nascholing op het gebied van taal en rekenen en richt zich mogelijk ook op meerdere sectoren. In dat geval zijn de vragen voor elk type nascholingsaanbod gesteld. Invullers is hierbij gevraagd om de vragenlijst dan in te vullen voor de belangrijkste nascholingsactiviteit per gebied.

Voor de vragenlijst zijn 181 vertegenwoordigers van aanbieders van nascholing op gebied van taal en rekenen via hun e-mail benaderd. Deze e-mailadressen zijn verzameld op basis van de contactgegevens van de overzichtswaarsite van de Steunpunten taal en rekenen vo en mbo, en op basis van deskresearch. Via de brancheorganisatie voor onderwijsadviesbureaus EDventure hebben nog eens 27 contactpersonen via e-mail de vragenlijst ontvangen. Exclusief dubbelingen, schatten we in dat zo'n 200 personen de vragenlijst via e-mail hebben ontvangen. Daarnaast is een link naar de vragenlijst op een viertal websites gezet om zoveel mogelijk aanbieders te bereiken. Een overzicht van de websites waarop de vragenlijst is geplaatst staat hieronder.

Tabel 1. Overzicht van websites waarop de vragenlijst is uitgezet

---

www.taalenrekenen.nl
www.schoolaanzet.nl
www.actisonderzoek.nl
www.poraad.nl

Door de tijdsdruk in verband met het opleveren van de quickscan was de responstijd zeer beperkt. Daarnaast viel de responstijd voor een deel in de voorjaarsvakantie. Desondanks heeft de korte tijdsspanne 52 respondenten opgeleverd en dat is een redelijke respons.

3.2 Telefonische interviews

Een aantal aanbieders is benaderd voor een telefonisch interview. Dat zijn zowel aanbieders die de enquête hebben ingevuld als aanbieders die dat niet hebben gedaan. In totaal zijn 20 interviews afgenomen. Op die manier is enerzijds de verzamelde informatie verrijkt en verdiept. De informatie uit de interviews is vooral kwalitatief van aard en biedt achtergronden, meer inzicht in tendensen en zicht op de nascholingsmarkt als geheel. Anderzijds bevestigen en versterken de interviews het beeld zoals dat uit de enquête naar voren komt.

3.3 Toegankelijkheid van het aanbod

Door de Steunpunten taal en rekenen vo en mbo zijn overzichten gemaakt van het aanbod op het gebied van nascholing voor taal en rekenen. Deze inventarisaties zijn toegankelijk gemaakt op een gezamenlijke website. Op die website is ook informatie te vinden over leermiddelen, toetsen, volgsystemen en (beleids)ondersteuning voor taal en rekenen voor het vo en het mbo. Zie website: <http://www.aanbodoverzichttaalenrekenen.nl/>

Voor het po en so is er geen website met een overzicht van het aanbod op het gebied van taal en rekenen. Ook voor nascholingsaanbod voor het po in brede zin is geen website met overzicht.

Dit betekent dat een basisschool of school voor speciaal onderwijs die behoefte heeft aan nascholing op het gebied van taal en rekenen zelf zal moeten zoeken naar aanbod bij nascholingsafdelingen van pabo's, onderwijsadviesbureaus of andere organisaties. Vergelijken van aanbod van verschillende aanbieders op inhoud, kwaliteit en prijs is dan ook niet mogelijk. We schatten in dat hierdoor basisscholen zich voornamelijk zullen richten op de voormalige schoolbegeleidingsdienst of nascholingsafdeling van de pabo in de regio waar ze contacten mee hebben.

4 Achtergrondkenmerken aanbieders nascholing taal en rekenen vragenlijst

In totaal hebben 52 aanbieders van nascholing op het gebied van taal en rekenen de vragenlijst volledig ingevuld. De aanbieders kunnen nascholing in verschillende sectoren hebben en zowel in taal en rekenen. In tabel 2 is te zien op welke gebieden ze nascholing aanbieden. De organisaties hebben vooral aanbod voor het po. Het aantal aanbieders dat ook nascholingsactiviteiten aanbiedt op de overige gebieden, varieert tussen de 13 en 23%.

Tabel 2. Gebieden waarop nascholingsactiviteiten worden aangeboden (n=52)

	Frequentie	% van totaal
Po taal	29	55,8
Po rekenen	31	59,6
So taal	10	19,2
So rekenen	7	13,5
Vo taal	12	23,1
Vo rekenen	10	19,2
Mbo taal	12	23,1
Mbo rekenen	8	15,4

Indien de organisaties een aanbod hebben in het vo en/of mbo is gevraagd of dit aanbod vermeld staat op www.aanbodoverzichttaalenrekenen.nl. Respondenten die aangeven aanbod te hebben voor het vo geven aan dat in de meeste gevallen hun aanbod nog niet vermeld staat op de website, terwijl het aanbod taal en rekenen in het mbo van de ondervraagden in de meeste gevallen wel op de website staat vermeld.

5 Ontwikkelingen in het nascholingsaanbod

5.1 Sinds wanneer bestaat het aanbod?

De meeste aanbieders van nascholingsaanbod taal en rekenen in het po en so bieden het al van voor 2008 aan. In het po is er in 2009-2010 relatief gezien veel aanbod bijgekomen en in het so voornamelijk in 2010. Ook nascholing taal in het vo wordt grotendeels al van voor 2008 aangeboden en later is er vooral in 2009 aanbod bijgekomen. Nascholing op gebied van vo rekenen wordt daarentegen met name sinds 2010 aangeboden, evenals nascholing op gebied van mbo rekenen. Nascholing op gebied van mbo taal wordt vooral sinds 2009 aangeboden en een kwart van de aanbieders nascholing mbo taal biedt het sinds 2010 aan.

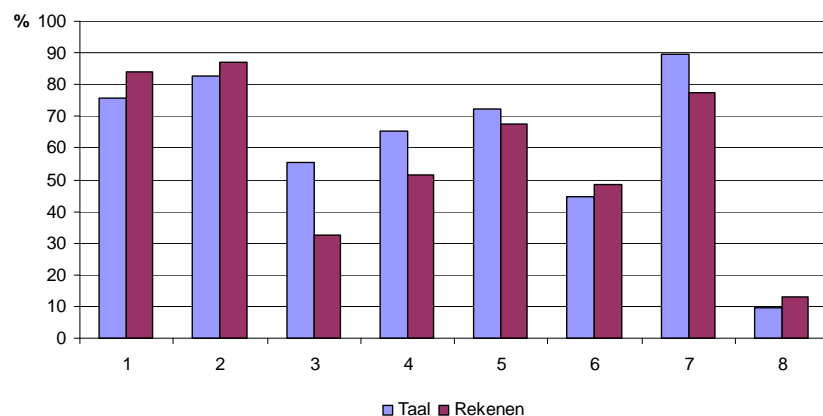
5.2 Inhoud van het aanbod

De inhoud van het taal- en rekenaanbod kan variëren. Daarom is aan de aanbieders gevraagd waar hun aanbod op gericht is. In alle sectoren is het huidige aanbod bij zowel taal en rekenen voornamelijk gericht op de kennis en vaardigheden van onderwijsgevendenden en didactische vaardigheden. Hieronder staan per sector de voornaamste verschillen.

5.2.1 Primair onderwijs

De inhoud van de nascholing taal en rekenen in het po ligt vrij dicht bij elkaar. Het grootste verschil tussen nascholing taal en rekenen is te zien bij de integratie in andere vakken: dit is een onderdeel van zo'n 55% van de taalnasholing en maar van zo'n 32% van de rekennasholing.

Figuur 1. Inhoud nascholingsaanbod taal (n=29) en rekenen (n=31) in po

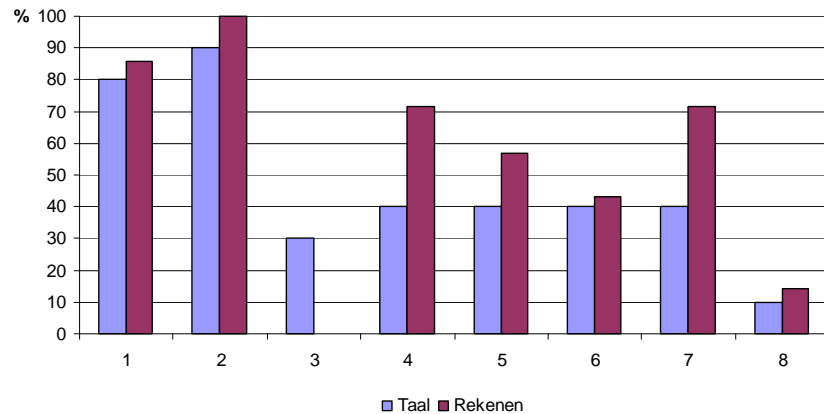

1	eigen kennis en vaardigheden
2	didactische vaardigheden
3	integratie van taal of rekenen in andere vakken
4	taal- of rekenonderwijs voor specifieke doelgroepen
5	ontwikkelen van beleid taal- of rekenonderwijs
6	vaststellen beheersingsniveaus (gebruik toetsen)
7	Opbrengstgericht werken in taal- en rekenonderwijs
8	Anders

5.2.2 Speciaal onderwijs

Het opbrengstgericht werken en onderwijs voor specifieke doelgroepen (leerlingen met achterstanden of voorsprongen) zijn veel vaker onderdeel van het nascholingsaanbod 'rekenen in so' dan van nascholing 'taal in so'. Ook het ontwikkelen van beleid krijgt meer aandacht bij nascholing rekenen in het so dan nascholing taal.

Figuur 2. Inhoud nascholingsaanbod taal (n=10) en rekenen (n=7) in so

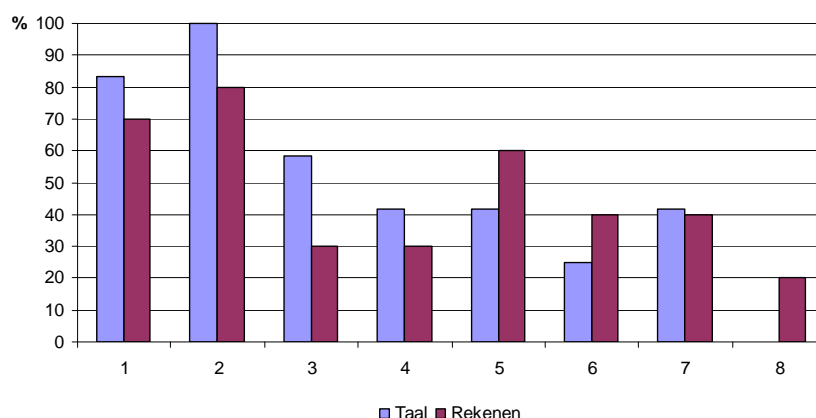

1	eigen kennis en vaardigheden
2	didactische vaardigheden
3	integratie van taal of rekenen in andere vakken
4	taal- of rekenonderwijs voor specifieke doelgroepen
5	ontwikkelen van beleid taal- of rekenonderwijs
6	vaststellen beheersingsniveaus (gebruik toetsen)
7	Opbrengstgericht werken in taal- en rekenonderwijs
8	Anders

5.2.3 Voortgezet onderwijs

In het vo wordt naast de inhoudelijke gebieden waar alle sectoren zich op richten bij nascholing taal relatief vaak gericht op vakintegratie en bij nascholing rekenen op de ontwikkeling van beleid.

Figuur 3. Inhoud nascholingsaanbod taal (n=12) en rekenen (n=10) in vo

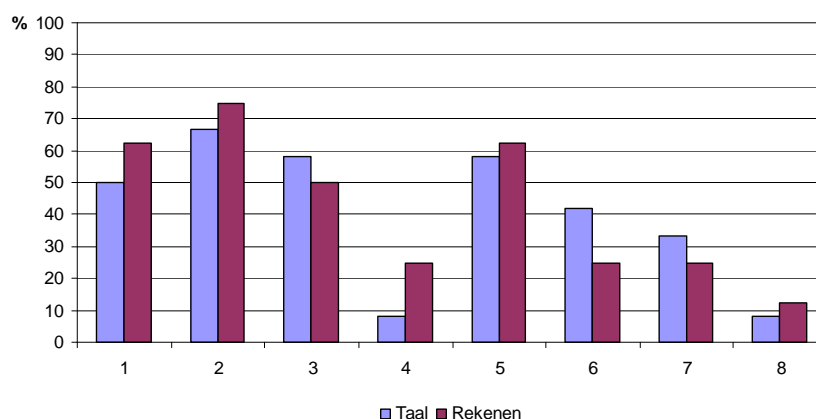

1	eigen kennis en vaardigheden
2	didactische vaardigheden
3	integratie van taal of rekenen in andere vakken
4	taal- of rekenonderwijs voor specifieke doelgroepen
5	ontwikkelen van beleid taal- of rekenonderwijs
6	vaststellen beheersingsniveaus (gebruik toetsen)
7	Opbrengstgericht werken in taal- en rekenonderwijs
8	Anders

5.2.4 Middelbaar beroepsonderwijs

Kennis en vaardigheden en didactische vaardigheden zijn in het mbo in vergelijking tot de andere sectoren minder duidelijk de uitschieters wat betreft inhoudelijke aandachtspunten van de nascholing.

Figuur 4. Inhoud nascholingsaanbod taal (n=12) en rekenen (n=8) in het mbo

1	eigen kennis en vaardigheden
2	didactische vaardigheden
3	integratie van taal of rekenen in andere vakken
4	taal- of rekenonderwijs voor specifieke doelgroepen
5	ontwikkelen van beleid taal- of rekenonderwijs
6	vaststellen beheersingsniveaus (gebruik toetsen)
7	Opbrengstgericht werken in taal- en rekenonderwijs
8	Anders

5.3 Deelnemers, vorm en omvang

In alle sectoren nemen met name onderwijsgeevenden deel aan de nascholing taal en rekenen. Daarnaast zijn het vooral gespecialiseerde leerlingbegeleiders, coördinatoren en managers. In het so, vo en mbo nemen ook niet-vakdocenten deel aan de nascholing.

Het aanbod wordt in alle sectoren voornamelijk aan teams gedaan. Aanbieders richten zich in wat mindere mate ook op groepen van vergelijkbare functionarissen van verschillende scholen en op individuen. Geregeld bieden ze de nascholing aan verschillende groepen aan. Ze laten dit van de vraag afhangen en bieden maatwerk.

De meeste aanbieders in het po bieden langere cursussen van 4 tot 10 dagdelen aan, op de tweede plaats staan korte cursussen en workshops van maximaal drie dagdelen. In de overige sectoren bieden de aanbieders hoofdzakelijk korte cursussen en workshops aan en langere cursussen staan hier op de tweede plaats. Ook hier geldt dat verschillende aanbieders aangeven dat door het bieden van maatwerk de duur van de nascholing open wordt gehouden.

5.4 Verandering in het aantal deelnemers

In 2010 kenden relatief veel aanbieders van nascholing in taal en rekenen een groei van het aantal deelnemers. In het po en vo was er voornamelijk sprake van groei en in het mbo hadden ongeveer evenveel aanbieders een groei van het deelnemersaantal als dat het aantal gelijk was gebleven. Indien er sprake was van groei, dan hebben de meeste aanbieders ingeschat dat deze maximaal 25% is ten opzichte van het voorgaande jaar. Sommige aanbieders zagen een groei van tussen de 25-50% en een enkeling zag een nog grotere groei. Alleen in het so had de meerderheid te maken met gelijkblijvende deelnemersaantallen. Een daling van het aantal deelnemers komt in alle sectoren slechts in enkele gevallen voor. Iets meer dan de helft van de aanbieders in het po, vo en mbo verwacht een groei van het aantal deelnemers in 2011. Met name de aanbieders die in 2010 hun deelnemersaantal zagen toenemen, verwachtten dat dit aantal in 2011 verder zal groeien. Overige aanbieders verwachtten voornamelijk dat het aantal gelijk blijft en enkelen verwachtten een daling. Aanbieders in het so kunnen geen goede schatting van het deelnemersaantal in 2011 geven.

5.5 Verandering in de vraag naar nascholingsaanbod

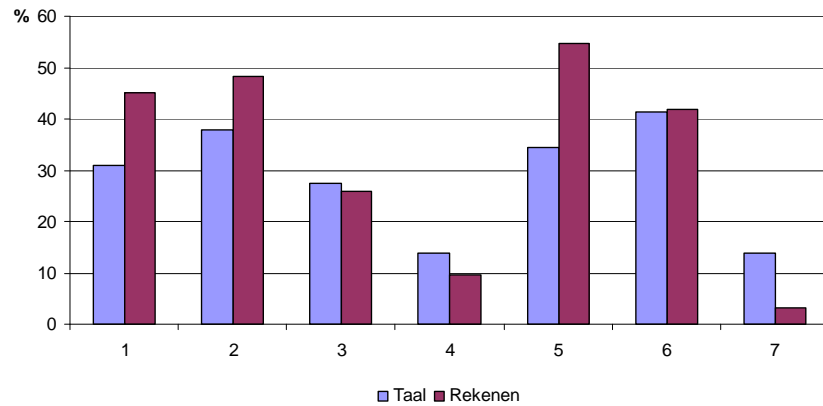
Een ruime meerderheid van de aanbieders van nascholing taal en rekenen in alle sectoren merkt sinds de invoering van de referentieniveaus een verschuiving in de behoefte aan nascholing. Deze behoeften komen in grote lijnen overeen in de verschillende sectoren en houden vaak in dat er meer vraag is naar scholing op het gebied van kennis en vaardigheden van onderwijsgeevenden, didactische vaardigheden, het ontwikkelen van beleid en het vaststellen van de beheersingsniveaus (toetsen).

In alle sectoren achterhalen de aanbieders de behoeften aan nascholing voornamelijk door directe contacten met het onderwijsveld (onderwijsgeevenden, beleidsmakers, management). Deze kennis wordt aangevuld met informatie uit beleidsmaatregelen van de overheid. Hieronder staat per sector de verandering in behoeften.

5.5.1 Primair onderwijs

In het po valt op dat de aanbieders op het gebied van rekenen in het algemeen vaker veranderende behoeften opmerken dan de aanbieders van taal in het po. Met name bij de toenemende behoefte in scholing op gebied van beleidsontwikkeling is dit verschil duidelijk te zien.

Figuur 5. Verandering in behoeften n.a.v. de referentieniveaus, po (taal n=19, rekenen n=24)

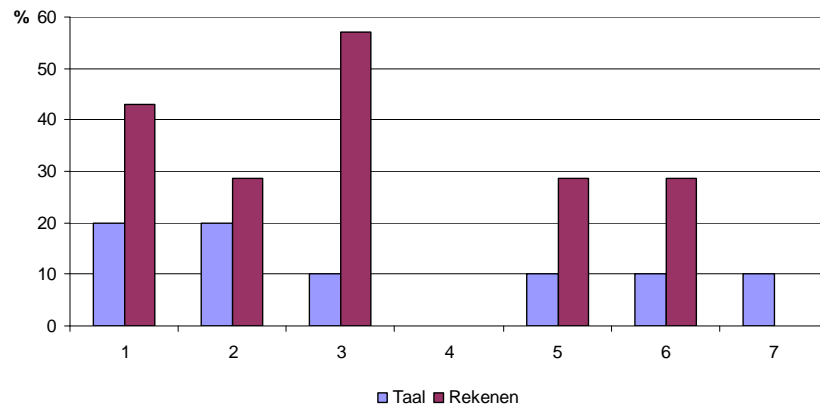

1	meer vraag naar scholing op het gebied van eigen kennis en vaardigheden van de leraar
2	meer vraag naar scholing op het gebied van didactische vaardigheden
3	meer vraag naar scholing op het gebied van taal of rekenonderwijs voor leerlingen met achterstanden of voorsprongen (zorgleerlingen)
4	meer vraag naar scholing op het gebied van integratie van taal of rekenen in andere vakken
5	meer vraag naar scholing op het gebied van ontwikkelen van beleid taal- of rekenonderwijs
6	meer vraag naar scholing op het gebied van vaststellen beheersingsniveaus (toetsen)
7	Anders

5.5.2 Speciaal onderwijs

In het so worden veranderingen in behoeften door aanbieders van nascholing rekenen veel vaker opgemerkt dan door aanbieders van nascholing taal, zoals in onderstaande figuur te zien is.

Figuur 6. Verandering in behoeften n.a.v. de referentieniveaus, so (taal n=5, rekenen n=4).

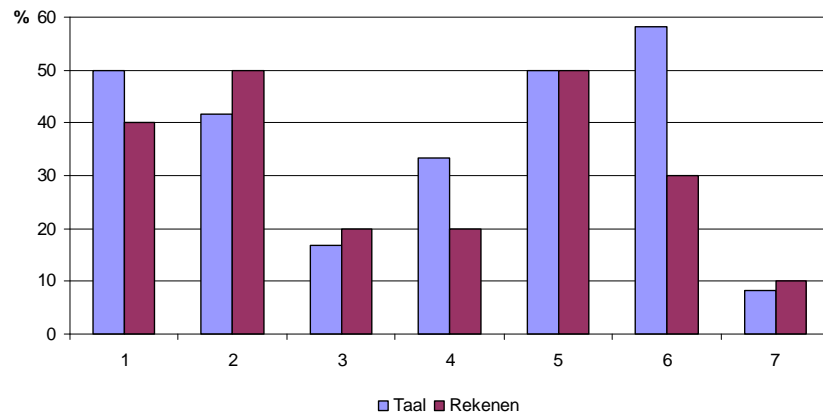
1	meer vraag naar scholing op het gebied van eigen kennis en vaardigheden van de leraar
2	meer vraag naar scholing op het gebied van didactische vaardigheden
3	meer vraag naar scholing op het gebied van taal of rekenonderwijs voor leerlingen met achterstanden of voorsprongen (zorgleerlingen)
4	meer vraag naar scholing op het gebied van integratie van taal of rekenen in andere vakken
5	meer vraag naar scholing op het gebied van ontwikkelen van beleid taal- of rekenonderwijs
6	meer vraag naar scholing op het gebied van vaststellen beheersingsniveaus (toetsen)
7	Anders

5.5.3 Voortgezet onderwijs

In het vo is een minder uitgesproken verschil tussen de waarnemingen van aanbieders taal en rekenen van veranderende behoeften dan bij po, met uitzondering van het verschil van behoeften in het vaststellen van de beheersingsniveaus. In het vo nemen juist aanbieders nascholing taal iets vaker veranderende behoeften waar.

Figuur 7. Verandering in behoeften n.a.v. de referentieniveaus, vo (taal n=9, rekenen n=6)

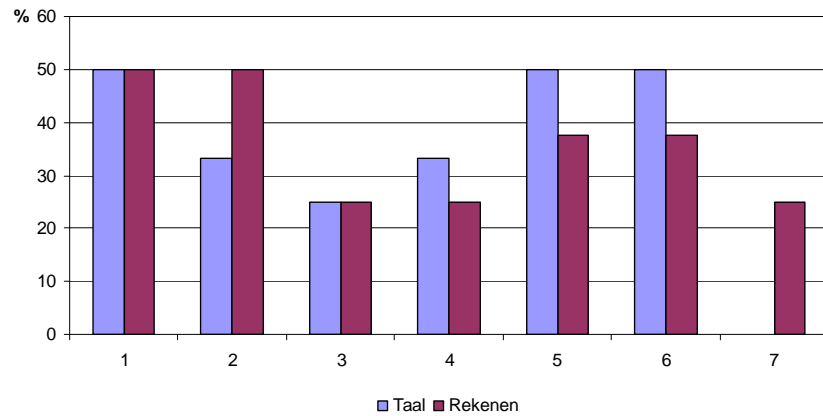

1	meer vraag naar scholing op het gebied van eigen kennis en vaardigheden van de leraar
2	meer vraag naar scholing op het gebied van didactische vaardigheden
3	meer vraag naar scholing op het gebied van taal of rekenonderwijs voor leerlingen met achterstanden of voorsprongen (zorgleerlingen)
4	meer vraag naar scholing op het gebied van integratie van taal of rekenen in andere vakken
5	meer vraag naar scholing op het gebied van ontwikkelen van beleid taal- of rekenonderwijs
6	meer vraag naar scholing op het gebied van vaststellen beheersingsniveaus (toetsen)
7	Anders

5.5.4 Middelbaar beroepsonderwijs

Het beeld dat de aanbieders in het mbo hebben van de verandering in behoeften onder deelnemers lijkt op het beeld van aanbieders in het vo.

Figuur 8. Verandering in behoeften n.a.v. de referentieniveaus, mbo (taal n=7, rekenen n=5)

1	meer vraag naar scholing op het gebied van eigen kennis en vaardigheden van de leraar
2	meer vraag naar scholing op het gebied van didactische vaardigheden
3	meer vraag naar scholing op het gebied van taal of rekenonderwijs voor leerlingen met achterstanden of voorsprongen (zorgleerlingen)
4	meer vraag naar scholing op het gebied van integratie van taal of rekenen in andere vakken
5	meer vraag naar scholing op het gebied van ontwikkelen van beleid taal- of rekenonderwijs
6	meer vraag naar scholing op het gebied van vaststellen beheersingsniveaus (toetsen)
7	Anders

5.6 Verandering in de inhoud van het nascholingsaanbod

In alle sectoren hebben de meeste aanbieders wijzigingen doorgevoerd in het aanbod nascholing taal en rekenen. Wijzigingen kunnen inhouden dat de aanbieders bestaand aanbod hebben aangepast en/of dat ze nieuw aanbod hebben ontwikkeld of hiermee bezig zijn. In tabel 3 op de volgende pagina staat voor alle sectoren weergegeven hoeveel aanbieders aanbod hebben aangepast of ontwikkeld en op welke gebieden deze wijzigingen hebben plaatsgevonden

In het po, vo en mbo worden de wijzigingen het sterkst doorgevoerd in nieuw ontwikkeld beleid. De veranderingen van de aanbieders taal en rekenen zijn grotendeels in alle sectoren terug te zien. Meestal wordt het aanbod gewijzigd op gebied van werken met de referentieniveaus, eigen kennis en vaardigheden van onderwijsgevend, didactische vaardigheden en het ontwikkelen van beleid. Aanbieders van nascholing vo rekenen of mbo rekenen houden daarnaast in nieuw ontwikkeld aanbod meer rekening met de integratie van rekenen in niet rekenvakken dan dat de overige aanbieders wijzigingen aanbrengen in het aandachtsgebied 'integratie'.

Tabel 3. Gebieden van aanpassing / ontwikkeling van aanbod n.a.v. de referentieniveaus

	Po taal				Po Rekenen				So taal				So Rekenen			
	Aangepast (n=16)		Ontwikkeld (n=15)		Aangepast (n=12)		Ontwikkeld (n=13)		Aangepast (n=8)		Ontwikkeld (n=4)		Aangepast (n=7)		Ontwikkeld (n=1)	
	#	%	#	%	#	%	#	%	#	%	#	%	#	%	#	%
Werken met referentieniveaus Meijerink	11	68,8	12	80,0	9	75,0	13	100	8	100	4	100	4	57,1	1	100
Eigen kennis en vaardigheden	10	62,5	9	60,0	8	66,7	9	69,2	5	62,5	2	50,0	4	57,1	1	100
Didactiek	8	50,0	9	60,0	8	66,7	9	69,2	5	62,5	2	50,0	4	57,1	1	100
Taal of rekenonderwijs voor leerlingen met achterstanden of voorsprongen	3	18,8	7	46,7	3	25,0	6	46,2	4	50,0	1	25,0	4	57,1	1	100
Integratie in niet taal- en rekenvakken	1	6,2	5	33,3	1	8,3	3	23,1	2	25,0	1	25,0	1	14,3	1	100
Ontwikkelen van beleid	5	31,2	9	60,0	6	50,0	9	69,2	2	25,0	1	25,0	3	42,9	1	100
Vaststellen beheersingsniveaus (toet- sen)	6	37,5	8	53,3	6	50,0	4	30,8	4	50,0	2	50,0	3	42,9	1	100
	Vo taal				Vo Rekenen				Mbo taal				Mbo rekenen			
	Aangepast (n=6)		Ontwikkeld (n=9)		Aangepast (n=5)		Ontwikkeld (n=7)		Aangepast (n=5)		Ontwikkeld (n=8)		Aangepast (n=3)		Ontwikkeld (n=6)	
	#	%	#	%	#	%	#	%	#	%	#	%	#	%	#	%
Werken met referentieniveaus Meijerink	6	100	8	88,9	5	100	6	85,7	5	100	6	75,0	3	100	6	100
Eigen kennis en vaardigheden	3	50,0	4	44,4	3	60,0	6	85,7	3	60,0	5	62,5	1	33,3	4	66,7
Didactiek	2	33,3	5	55,6	3	60,0	7	100	2	40,0	6	75,0	1	33,3	5	83,3
Taal of rekenonderwijs voor leerlingen met achterstanden of voorsprongen	1	16,7	2	22,2	2	40,0	5	71,4	1	20,0	3	37,5	-	-	3	50,0
Integratie in niet taal- en rekenvakken	2	33,3	3	33,3	1	20,0	5	71,4	1	20,0	4	50,0	-	-	5	83,3
Ontwikkelen van beleid	3	50,0	7	77,8	3	60,0	7	100	1	20,0	7	87,5	1	33,3	5	83,3
Vaststellen beheersingsniveaus (toet- sen)	4	66,7	5	55,6	1	20,0	4	57,1	2	40,0	4	50,0	1	33,3	4	66,7

5.7 Belemmeringen rond het nascholingsaanbod

In het algemeen ervaart een meerderheid van de aanbieders van nascholing taal en rekenen geen belemmeringen bij het aanbieden van de nascholing. Alleen in het mbo ervaart een kleine meerderheid van de rekenaanbieders belemmeringen. De aanbieders die wel belemmeringen ervaren, noemen vaak (financiële en organisatorische) beperkingen van scholen als oorzaak. In mindere mate zijn er onduidelijkheden over de behoeften.

5.8 Opvallende opmerkingen

Aan het eind van de vragenlijst werden de aanbieders in de gelegenheid gesteld om eventuele opmerkingen te plaatsen. De meest opvallende opmerkingen staan hieronder.

- De planmatige aanpak die vereist is om goed en gedifferentieerd aanbod te bieden ligt regelmatig boven het werk- en denkniveau van de leerkrachten. Met instroom vanuit het MBO-HBO neemt dit probleem toe (constatering van schooldirecties).
- Scholen voor vo hebben nog maar beperkt zicht op wat ze willen gaan doen m.b.t. de referentieniveaus. "Het zal wel niet zo'n vaart lopen. Ons wiskunde onderwijs is goed genoeg ....."
- Het blijft erg moeilijk leraren te interesseren voor de vakinhoud en vakdidactiek. Men zit erg op de organisatie en de 'leuke dingetjes'.
- Sinds de opkomst rekenverbetertrajecten is er meer aandacht voor het rekenen gekomen.
- Er is veel vraag naar Leerlijnen en werken met ontwikkelingsperspectieven.
- Een blinde vlek is het management, zij hebben nog geen behoefte aan scholing, maar hebben vaak geen zicht op de consequenties van de nieuwe wetgeving.

6 Resultaten van interviews

6.1 Schets aanbieders

De groep aanbieders is zeer divers. Er zijn grote aanbieders met veel nascholingsactiviteiten en kleine éénpitters. Er zijn voorlopers, meestal organisaties die betrokken zijn geweest bij het ontwikkelen van het landelijke taal- of rekenbeleid, en die ook instrumenten ontwikkeld hebben en nog aan het ontwikkelen zijn. Een enkel adviesbureau begint nu pas na te denken over wat bijvoorbeeld de referentieniveaus zouden moeten betekenen voor hun nascholingsaanbod. De laatste is wel een echte uitzondering. In de regel zijn alle aanbieders heel bewust bezig met hun nascholingsaanbod voor taal en rekenen. In de grote groep zitten aanbieders die een zeer breed aanbod hebben, aanbieders die advies en training combineren, en enkele aanbieders (éénpitters) die zich gespecialiseerd hebben op onderdelen van taal- of rekenonderwijs.

Uit de interviews:

De markt is enorm. We verzorgen veel trajecten op maat, adviezen en begeleiding. Scholen worden geconfronteerd met een deadline. Zeker bij mbo is de vraag van belang. De omzwaai is daar het grootst en ze hebben veel begeleiding nodig. Onderwijsadviesbureau

Onze specialiteit: deelvaardigheden gesprekken voeren, spreken, schrijven, lezen en luisteren. Speerpunt leggen we op de nieuwe niveaus van Meijerink en hoe je deze deelvaardigheden objectief en *inspectie-proof* kunt beoordelen. We leggen daarbij meteen de link met de toekomstige landelijke examens. Onderwijsadviesbureau

6.2 Maatwerk & 'nee' wordt niet verkocht

Heel veel aanbieders zeggen maatwerk te leveren, zowel wat betreft inhoud als uitvoering (plaats, omvang, e.d.) en werken vraaggestuurd. Het betekent dat zij aangeven in principe elke scholingsvraag van scholen te kunnen beantwoorden, de specialisten uitgezonderd. Een enkele aanbieder geeft aan intern expertise te missen op bepaalde gebieden, maar die worden dan ook nog als 'tijdelijk' benoemd. 'Nee' wordt er dus doorgaans niet verkocht. Ook al moeten trainingen 's avonds en in het weekend verzorgd worden.

Uit de interviews:

We gaan ook steeds meer naar de scholen toe in plaats van dat we ze vragen naar ons toe te komen (m.n. vmbo). De vorm - hoe bied je het aan - is een belangrijk criterium voor scholen of ze ons aanbod afnemen of niet. Ontwikkel- en trainingcentrum

We verzorgen steeds vaker trainingen na 16.00 uur of 's avonds. Het komt ook regelmatig voor dat deelnemers zich inschrijven maar dan toch uitvallen omdat de randvoorwaarden niet in orde zijn. Er is dan geen vervanger voor lessen geregeld bijvoorbeeld, of financieel blijkt er een probleem te zijn, of er is slecht intern gecommuniceerd. Onderwijsadviesbureau

6.3 Markt & sector

De markt is nog redelijk per sector verdeeld. Sommige aanbieders houden zich voornamelijk bezig met mbo, anderen met vo en voor het po en so zijn de voormalige onderwijsbegeleidingsdiensten, nu onderwijsadviesbureaus, de primaire aanbieders. Aanbieders gaan wel verder kijken en proberen ook aanpalende sectoren te bedienen.

De po/so markt lijkt toch vooral lokaal/regionaal te zijn met beperkte onderlinge concurrentie tussen onderwijsadviesbureaus en nascholingsafdelingen van pabo's. De aanbieders voor vo en mbo zijn meer landelijk gericht.

Uit de interviews:

In het po is er veel aanbod. Mensen zien door de bomen het bos niet meer en kunnen aanbod moeilijk vinden. Verzuiling speelt een rol rond nascholing in het po. Streng christelijke scholen zoeken toch nascholing bij hun 'eigen' aanbieder. Ontwikkel- en trainingscentrum

6.4 Vraag & aanbod

Aanbieders zien over het algemeen geen problemen voor wat betreft hun aandeel in de scholing van leraren op het gebied van taal en rekenen. Ze verzorgen waar behoefte aan is. Ze merken wel problemen op bij de scholen. Die weten soms hun vraag niet goed te formuleren. Dat kan zijn omdat ze nog niet goed weten waar ze aan moeten werken en wat dat betekent voor de professionalisering van hun team, omdat ze geen overzicht hebben van het aanbod, of simpelweg omdat er onvoldoende financiële middelen of organisatorische moeilijkheden zijn. De wil om te scholen is volgens de aanbieders wel aanwezig in het onderwijsveld.

6.5 Onderwijskundig leiderschap

Aanbieders zien dat voor het verbeteren van het taal- en rekenonderwijs de schoolleider een cruciale rol vervult. Een schoolleider die ziet hoe taal- en/of rekenonderwijs verbeterd kan worden en ziet wat nodig is om leerkrachten goed toe te rusten om dat te kunnen, investeert ook in professionalisering.

Uit de interviews:

Het zou heel erg helpen als voor de schoolleiders ook in het aanbod zit dat ze onderwijskundig leiderschap zouden moeten ontwikkelen. We zien dat waar onderwijsinhoudelijke leiding sterk is de resultaten van professionaliseringstrajecten op het gebied van T&R ook veel beter zijn. Onderwijsadviesbureau

6.6 Aanvliegroutes

De wijze waarop aanbieders bijdragen aan professionalisering van leerkrachten, leraren en docenten loopt uiteen. Er zijn aanbieders die zelfs geen expliciet nascholingsaanbod hebben omdat zij geloven in het opzetten van professionele leergemeenschappen waar leerkrachten primair van elkaar leren. Anderen starten met een analyse van de schoolresultaten en komen met een integraal advies waar trainingen onderdeel van uitmaken. Veel organisaties werken vraagge-

stuurd en leveren maatwerk. Een aantal organisaties heeft cursussen die op maat gemaakt kunnen worden. Sommige zien professionalisering op het gebied van taal en rekenen als ondergeschikt aan hogere doelen als opbrengstgericht werken. Verder wordt er ook gewerkt met cursussen met zogenaamde open inschrijvingen op een vaste plaats in Nederland.

Een aparte plaats nemen de opleidingen in voor taalcoördinator, rekencoördinator, en per september de nieuwe opleiding coördinator opbrengstgericht werken, in het po. Die leiden op tot een rol binnen school met een duidelijke taak.

De taal-, reken- of opbrengstgericht werken-coördinator is bedoeld als een sterke figuur binnen de school die collega's kan ondersteunen op het gebied van taal, rekenen of opbrengstgericht werken. De opleiding is landelijk ontwikkeld door samenwerkende organisaties en wordt binnen standaarden door verschillende organisaties verzorgd. Leerkrachten die de opleiding gedaan hebben worden geregistreerd in een landelijk register.

Uit de interviews:

We merken dat docenten veel behoefte hebben om van elkaar te leren. Leraren leren meer van elkaar dan van ons consultants. We hebben dan ook geen expliciet nascholingsaanbod T&R, dat zich in de diepte op de inhoud richt, maar wij vormen professionele leergemeenschappen waar leraren primair van elkaar leren. Door leergemeenschappen is een cultuurverandering mogelijk die er toe leidt dat leraren zich willen blijven verbeteren. Daardoor gaan de leerprestaties op taal en rekenen fors omhoog. Het gaat vaak om concrete vragen als: hoe kan ik dingen doen, welke oplossingen heb jij? Soms worden ook externen ingezet als mensen een gezamenlijke specifieke vraag hebben bijvoorbeeld over doorgaande leerlijnen taal of spelling. Onderwijsadviesbureau

Wij nemen de schoolresultaten als aanleiding. Daarop geven we datafeedback. Dat leidt tot integrale adviezen, waar trainingen onderdeel van zijn. Goed taal- en rekenonderwijs staat of valt met een goede schoolleider. Als die het belang inziet, verbeteringstrajecten faciliteert en ondersteunt is het effect het grootst. Adviesbureau

Aanbod van SLO is voor veel scholen de eerste kennismaking geweest met referentieniveaus. Daarna pakken wij het op om het concreter te maken voor leerkrachten. Aan praktische adviezen en aanpakken hebben leerkrachten zeker behoefte. We zien het ook als onze functie om daar op in te spelen. Onderwijsadviesbureau

Meer belangstelling voor actuele dingen (referentie kaders) in mbo en vo. Docenten willen vooral dingen die praktisch in de klas gedaan kunnen worden. Voor de nieuwe cursus is veel belangstelling. O.a. door elementen als hoe gebruik je de computer in de lessen. Ontwikkel- en trainingcentrum

Onze scholingsactiviteiten richten zich met meer op opbrengstgericht werken en handelingsgericht werken, dan op de referentieniveaus. Referentieniveaus zijn de doelen die gesteld worden waar de opbrengsten aan moeten voldoen. In onze ogen hoeven de referentieniveaus niet te leiden tot geheel nieuw scholingsaanbod. Onderwijsadviesbureau

6.7 Idee en werkelijkheid

Er worden door aanbieders twee ideeën aangedragen die belangrijk zijn om aan te werken, maar waarvan aanbieders aangeven dat er nog een lange dan wel moeilijke weg te gaan is. Het eerste idee is dat 'elke docent een taaldocent' zou moeten worden. Te hoge verwachtingen worden getemperd.

Uit de interviews:

Door Common European Framework (CEF) en Meijerink is aandacht voor functioneel taalonderwijs ontstaan. Het beheersen van taal wordt nu geformuleerd in competenties. Dat is volstrekt nieuw voor het onderwijs en vraagt van taal- en beroepsvakdocenten heel veel. Vreemde taal en tweede taal docenten hebben een voorsprong. Zij waren al gewend aan functioneel taalonderwijs. In beroepsonderwijs is men al vrij vroeg de weg ingeslagen naar functioneel taalonderwijs.

In deze fase worden veel taal- en rekendocenten getraind. Dat is nodig omdat taaldocenten niet onmiddellijk taaldocenten zijn die functioneel taalonderwijs kunnen verzorgen. Juist zij moeten de omslag maken van taalkundig taalonderwijs naar functioneel taalonderwijs. Als deze slag gemaakt is kunnen we eigenlijk pas beginnen aan de volgende fase, namelijk het trainen van vakdocenten. Advies - en ontwikkel centrum

... 'iedere vakdocent, een taaldocent' – dat wil iedereen wel, maar de verwachtingen zijn te hoog. Een vakdocent moet leren welke taalelementen hij uit zijn vak kan halen, hoe hij daar mee om kan gaan en deelnemers iets kan laten leren. Onderwijsadviesbureau

Het tweede idee is dat de eigen kennis- en vaardigheden van de docent essentieel zijn voor goed onderwijs. Er bestaat een zekere verwarring wat hiermee bedoeld wordt. Sommige aanbieders bedoelen hiermee het vermogen van leraren zelf goed te kunnen rekenen of de taal goed te gebruiken. Anderen laten hier ook de didactische vaardigheden en kennis onder vallen. Dan gaat het bijvoorbeeld om kennis over verschillende leerstrategieën en de vaardigheid die toe te passen om leerlingen bepaalde sommen te leren maken.

Uit de interviews:

Eigen kennis en vaardigheden is inderdaad vaak een probleem. Er zijn zeker docenten die zich dat realiseren. Aan de onderkant (nivo 1 en 2) beseften docenten al noodgedwongen dat andere manier nodig was om taal aan te leren. Die zijn didactisch sterker. Dit is wel een moeilijk en gevoelig punt. Ze staan nog niet te popelen om cursussen op dit gebied te doen. Ze zijn niet gewend te reflecteren. Advies - en ontwikkel centrum

Eigen kennis en vaardigheden van roc-docenten kan zeker hoger. Zij instromende docenten op roc hebben niet voldoende taalniveau om deelnemers goed te begeleiden op dit punt. Dat heeft te maken met hun vooropleiding - mbo soms - terwijl voor de opleiding tot roc-docent hbo-niveau vereist is. Onderwijsadviesbureau

Het leren van de leraren zelf is toch een blinde vlek in het onderwijs. Leraren zouden het als iets positief moeten zien dat ze met hun vak bezig blijven en zich blijven ontwikkelen als iets normaals gaan zien. Veel scholen accepteren

dat een leraar bijvoorbeeld niet in een hogere groep lesgeeft dan groep 5 vanwege het eigen rekenniveau. Nascholingsorganisatie

6.8 Doorgaande leerlijnen

Voor de vo-docenten taal en rekenen is de overgang het grootst. De overgang van po naar vo wordt door de aanbieders gezien als een groot probleem. Ze moeten leren het beheersingsniveau in te schatten, leren gedifferentieerd te werken, leren hoe leerlingen op het po zaken aangeleerd hebben gekregen en moeten leren functioneel taalonderwijs te verzorgen.

Als het gaat om rekenen is er zelfs een nog fundamentele vraag: wie moet het doen? (zie verderop). De slag die de taal- en rekendocenten moeten maken wordt als een voorwaarde gezien om doorgaande leerlijnen te kunnen realiseren over de onderwijssectoren heen. Daar worden wel aanzetten toe gedaan. Voornamelijk in situaties waar meerdere schoolbesturen (po-vo-mbo) al samenwerken. Enkele onderwijsadviesbureaus voorzien dat voor het realiseren van doorgaande leerlijnen sectoroverschrijdende cursussen nodig zijn. Dit lijkt echter nog in de kinderschoenen te staan.

Uit de interviews:

Men realiseert zich in 1^e jaar vo niet dat niet alle leerlingen hetzelfde niveau hebben als ze binnenkomen. En dus kan je niet hetzelfde boek met alle leerlingen op dezelfde manier doorlopen. Veel docenten vo weten ook niet hoe rekenen in po aangeleerd wordt. (bijvoorbeeld staartdeling, kolomrekenen, rijgen en splitsen). Afhankelijk van de didactische kwaliteiten van de docent levert dit problemen op of niet. Hier proberen we wat aan te doen. Onderwijsadviesbureau

We gaan cursussen ontwikkelen gericht op het realiseren van doorgaande leerlijnen zodat een gemeenschappelijk taal en doorgaand curriculum ontstaat. Op dit moment geven we soms gezamenlijke trainingen aan vmbo- en mbo-docenten. Er komen ook cursussen om docenten vo te leren hoe leerlingen in het po taal leren. Advies - en ontwikkel centrum

6.9 Gesignaleerde problemen

6.9.1 *Wie moet het doen (vo en mbo)*

In het primair onderwijs is rekenen een basisvak. In het vo is dat vaak niet het geval. In mbo opleidingen waar wiskunde geen onderdeel van is, is rekenen ook een nieuw vak. Aanbieders willen docenten in het vo en mbo wel scholen in het vak rekenen, maar intern binnen de scholen is niet duidelijk wie feitelijk de cursus of training zou moeten doen.

Uit de interviews:

Wie moet het doen?

In vo bestaat het idee dat rekenen geen vak is. Er wordt toch al wiskunde gegeven? Het komt nogal eens voor dat de wiskunde docent zegt dat hij rekenen er niet bij kan geven en al zijn, bijvoorbeeld 4 lessen, nodig heeft voor wiskunde. Bij andere vakken kan er ook geen uur af. Bovendien zeggen bijvoorbeeld docenten geschiedenis, dat zij geen rekenen kunnen geven. Dat leidt tot een situatie waarin niet duidelijk is wie het rekenonderwijs in het vo moet ver-

zorgen. Hierdoor is ook niet duidelijke *wie* (na)scholing nodig heeft op een school. Contacten met een aantal vo-scholen aan het begin van het schooljaar hebben nog steeds niet geleid tot afspraken over nascholingstrajecten. Dit geeft aan dat de financieel/organisatorische drempels, maar ook de onderwijskundige drempels groot zijn. Dit is een tamelijk fundamenteel probleem.

Onderwijsadviesbureau

6.9.2 De aanbieders zelf

Het aanbieden van nascholing op het gebied van taal en rekenen is een commerciële aangelegenheid. Het betekent werk en dus omzet. Hoe de verzorgers van nascholingsactiviteiten op het gebied van taal en rekenen zichzelf professionaliseren is niet transparant. De branchevereniging EDventure, waar een groot aantal onderwijsadviesbureaus bij aangesloten zijn (maar niet allemaal) heeft een EDventure Academy waar opleidingen voor taalspecialist en rekenspecialist verzorgd worden aan adviseurs. Voor de opleidingen taalcoördinator en rekencoördinator is een certificeringssysteem opgezet dat de kwaliteit moet borgen (o.a. van de docenten aan die opleidingen). Hoe de kwaliteitsborging van andere nascholingsactiviteiten geregeld is en waar de trainers hun kennis vandaan halen is niet duidelijk.

Uit de interviews:

Veel onderwijsadviesbureaus vinden het wiel elke keer zelf opnieuw uit. Er is weinig samenwerking. Betekent eigenlijk dat je zou kunnen zeggen dat de kwaliteitsimpuls voor taal en rekenen ook gemaakt zou kunnen worden op het niveau van de onderwijsadviesbureaus zelf. Onderwijsadviesbureau

Probleem: 10 jaar gelden waren er veel obd's. Die zijn in concurrentie gaan werken. Ze bieden vaak hun aanbod niet publiek aan, omdat ze bang zijn dat de concurrent eenzelfde aanbod zal gaan aanbieden. Daarbij spelen de zuilen ook nog een rol. Veelal regionale onderlinge contacten zorgen voor de match tussen vraag en aanbod. Onderwijsadviesbureau

6.10 Integrale oplossingen

Een tweetal geïnterviewde aanbieders denkt voorbij het voor de handliggende schema vraag - aanbod. Professionalisering is in hun ogen meer dan teamleden een cursus, workshop training te laten doen verzorgd door een aanbieder. De indruk bestaat dat de effecten van deze aanpak op de kwaliteitsverbetering van scholen beperkt zijn. Het beklijft kort, is soms te praktisch gericht (trucjes), wordt gebruikt om extern te verantwoorden dat er iets gedaan is aan professionalisering, en zorgt vooral ook niet voor een noodzakelijke houdingverandering bij leerkrachten.

Zij staan veeleer een duurzame en structurele kwaliteitsverbetering voor ogen waarbij professionalisering een vanzelfsprekendheid wordt. Voorwaarden daarvoor zijn samenwerkingsverbanden van scholen en organisaties zodat professionele leergemeenschappen kunnen ontstaan. Taal- en rekenonderwijs verbeteringen via professionalisering van de leerkrachten is zo ingebed in een groter geheel.

Uit de interviews:

Duurzame professionele ontwikkeling bestaat uit vier O's: Opleiden, Ondersteunen (van binnen en van buiten – via workshops, cursussen en opleidingen), Ontwikkelen en Onderzoek. Voor goede ontwikkeling van een school zou je eigenlijk al deze vier elementen aandacht moeten geven. Nascholingsorganisatie

We zien ook dat in het kader van opleiden in de school er vragen ontstaan vanuit de school. Die worden dan in een samenwerkingsverband opgelost. Dit model, waar ook pabo-docenten bij betrokken zijn, is interessant. Ook in het kader van leren van elkaar. Dat kan, via het stadium van een lerende organisatie, leiden tot professionele leergemeenschappen. Hier zijn steeds meer pabo's, inclusief hun kenniskringen en lectoraten, bij betrokken. Nascholingsorganisatie

6.11 Twee soorten belemmeringen

De aanbieders van nascholing op het gebied van taal en rekenen constateren twee belangrijke soorten belemmeringen bij het daadwerkelijk tot stand brengen van nascholingsactiviteiten; de financiële middelen van scholen en organisatorische belemmeringen. Sommige aanbieders hebben veel werk en lijken de belemmeringen niet tegen te komen. Andere signaleren een duidelijke vermindering van de vraag door (dreigende) bezuinigingen en zien hun werkzaamheden teruglopen.

Met name in het mbo spelen andere aspecten ook een rol: aandacht voor kwaliteit van het onderwijs, organisatorische veranderingen, onderwijshervormingen, angst voor lesuitval en tijdsdruk in het algemeen.

6.11.1 Financiële belemmeringen

Uit de interviews:

Personeelsproblematieken worden nog wel eens opgelost met geormerkte middelen voor taal en rekenen. Onderwijsadviesbureau

Afname loopt terug: bezuinigingen, krimpende leerlingenaantallen, dan moeten er leraren worden ontslagen. Als er gekozen moet worden tussen middelen inzetten voor nascholing of een leraar ontslaan maken scholen altijd de keus voor het behouden van de leraar.

Ook additionele financiering door gemeente valt weg sinds half jaar. Verwacht dat dat komende jaar door zal gaan. Dit bij elkaar leidt tot veel minder vraag naar nascholing. Dat komt echt door bezuinigingen, niet omdat scholen niet willen, of het belang niet inzien. Onderwijsadviesbureau

6.11.2 Organisatorische belemmeringen

Uit de interviews:

Er is slechts een half jaar feitelijk beschikbaar voor professionalisering. Een groep docenten vier dagen bij elkaar krijgen lukt bijna niet. Dit probleem zit in het systeem. Dat maakt ook dat professionalisering relatief langzaam gaat. De wil is er wel en scholen voelen de urgentie wel, maar het is echt heel lastig om nascholing gerealiseerd, c.q. georganiseerd te krijgen. Advies- en ontwikkel centrum

De vraag is op dit moment nog niet zo heel erg groot. Op ROC's is men nog erg druk met allerlei andere zaken om de boel op orde te krijgen. Behoeft is

er, docent wil heel graag professionaliseren, maar er is nog te weinig ruimte om dat daadwerkelijk te kunnen doen. ROC's zitten eigenlijk te springen om een paar jaar rust. Een paar jaar hetzelfde kunnen blijven doen zou fijn en motiverend werken. Onderwijsadviesbureau

6.12 Overige opmerkingen aanbieders

In relatie tot de professionalisering van leerkrachten, leraren en docenten van po tot en met mbo signaleren aanbieders nog verschillende andere zorgpunten.

Uit de interviews:

Scholen worden overrompeld door uitgeverijen. Kiezen een methode en gaan dan pas bedenken wat ze willen met taal- en rekenbeleid, of het past bij de school, wat er voor nodig is om de methode volledig te benutten, enz. Eerst kopen, dan pas nadenken (). Onderwijsadviseur

In het speciaal onderwijs hebben ze te lang het idee gehad dat ze veel expertise hadden. Daar speelt eigenlijk de wet van de remmende voorsprong. Pedagogisch waren ze misschien wel goed, maar de lat op gebied van T&R hebben ze vele jaren te laag gelegd. Onderwijsadviesbureau

Hoge aandacht voor technisch lezen blijft wel. Maar er komt meer aandacht voor opbrengstgericht werken in groep 1 en 2 (en dat is ook nodig). Begrijpend lezen kent nieuwe methodes die motiverender zijn, maar goede implementatie blijft achter. Te veel schoolleiders denken dat zij de implementatie van een nieuwe methode wel kunnen begeleiden, maar inhoudelijk schieten ze toch vaak te kort. Hierop hebben wij cursusaanbod aangepast. Onderwijsadviesbureau

Door de taalpilots in het po is er een enorme boost gegeven aan taalonderwijs. Vooral technisch lezen en woordenschat krijgen veel aandacht. Dit zijn echter slechts voorwaarden voor de veel belangrijkere vaardigheid begrijpend lezen. Door de aandacht voor handelings- en opbrengstgericht werken is het nog niet helder of de scholen ook aan de slag gaan met begrijpend lezen (het volgende en belangrijkste onderdeel van het leesonderwijs). Onderwijsadviesbureau

Rond rekenen bestaat een totaal andere situatie dan bij taal. Als scholen een analyse maken van hun opbrengsten zien we in deze regio met name achterblijvende prestaties bij taal. Scholen moeten keuzes maken. Dit brengt met zich mee dat rekenen op de tweede plaats komt. Bij taal zijn mensen veel meer door-drongen van de noodzaak hier aan te werken. Bij rekenen is deze overtuiging er veel minder. Komt omdat mensen vaak denken dat taal veel belangrijker is voor het dagelijks leven dan rekenen. Ze ervaren minder dat ze rekenen dagelijks tegenkomen en nodig hebben. "Kunnen rekenen" wordt nog steeds gezien als iets niet voor iedereen is weggelegd.

Meisjes-jongens-onderscheid speelt misschien hier ook een rol. Leerkrachten hebben veel affiniteit met taal en de sociaal-emotionele kant van het werk; dit zien we ook terug bij onderwijsadviseurs. Voor een deel komt dit omdat scholen veel ondersteuningsvragen op deze gebieden stellen. Mogelijk wordt deze voorkeur nog versterkt door de groei van het aandeel vrouwen in de beroepsgroep. Ook speelt de eigen ervaring met het rekenonderwijs een rol. Als de eigen ervaringen niet goed zijn dan leidt dat er misschien wel toe dat er minder aandacht/interesse is voor rekenen. Het onderwijs in rekenen is nog

erg "talig" en maakt nog te weinig gebruik van visualisering. We verwaarlozen nog steeds de bèta-kant. Onderwijsadviesbureau

We hebben nu ook een rekenspecialist in huis. We verwachten meer vraag vanuit roc's. Maar het is ook nog lastig voor roc's de goede vraag te stellen en voor ons om de vraag te herkennen. Onderwijsadviesbureau

In de toekomst zullen waarschijnlijk meer vragen komen over borging en knelpunten in opbrengstgericht werken. Afname is afhankelijk van financiële mogelijkheden. Adviesbureau

We hopen dat het opbrengstgericht werken een positief effect zal hebben op de professionalisering van leerkrachten. Maar dat moet niet uitmonden in lijstjes met praktische tips die ze morgen kunnen toepassen. Dat is de verkeerde weg. Eigenlijk gaat het om een complexiteit die veel groter is. De coördinator opbrengstgericht werken zou die complexiteit op een school met collega's boven tafel moeten te krijgen. Nascholingsorganisatie

De hoop is dat de aandacht voor taal en rekenen niet van tijdelijke aard is. Taalcoaches zien duidelijk dat er wel wat moet gebeuren. Bij managers heb ik de indruk dat het belang onvoldoende doorgedrongen is, zij zien het soms als een hype. Managers zien niet in dat de arbeidsmarkt is veranderd, het bedrijfsleven echt vraagt om andere dingen en dat het onderwijs daarop moet reageren. Eigenlijk is een traject van 8 tot 10 jaar nodig om het taal- en rekenonderwijs te verbeteren. Grote mislukte operaties in het onderwijs maken de managers wat cynisch. Landelijk opererend onderwijsadviesbureau

Lerarenopleiding Nederlands is vooral een moedertaal docent opleiding terwijl de leerlingen in de scholen dat al lang voor een groot deel niet meer zijn. Hier zit ook een enorme mismatch. Landelijk advies- en ontwikkel centrum

Bijlage I Vragenlijst Quick-scan nascholingsaanbod taal en rekenen

Toelichting

Deze vragenlijst is onderdeel van een quick-scan voor het Ministerie van OCW en is bedoeld om zicht te krijgen op de effecten van de invoering van de referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen en daarmee samenhangende beleidsmaatregelen op het nascholingsaanbod voor taal en rekenen.

De referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen zijn vorig jaar vastgelegd in een wet, die per 1 augustus 2010 in werking is getreden. In opdracht van OCW wordt ingezet op de ontwikkeling van examens en toetsen op het gebied van taal en rekenen, die in lijn zijn met de referentieniveaus. Verder ontwikkelen diverse aanbieders uitwerkingen van het referentiekader zoals tussendoelen, leerlijnen, leermiddelen en nascholingsaanbod voor leraren. OCW wil graag zicht krijgen of er nu ook bij de nascholing op het gebied van taal en rekenen een beweging op gang is gekomen.

De vragenlijst kan ingevuld worden door vertegenwoordigers van organisaties die nascholingsaanbod hebben op het gebied van taal en rekenen voor de sectoren primair onderwijs (po), speciaal onderwijs (so), voortgezet onderwijs (vo) of middelbaar beroepsonderwijs (mbo). Het nascholingsaanbod kan verschillende doelgroepen en verschillende aspecten betreffen. U hebt wellicht een uiteenlopend en divers aanbod van nascholing het gebied van taal en rekenen en u richt zich misschien ook wel op meerdere sectoren. Vult u deze vragenlijst dan in voor de belangrijkste nascholingsactiviteit per gebied. Primair is de vragenlijst gericht op het verkrijgen van inzicht over mogelijke veranderingen in het nascholingsaanbod sinds de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen. De verzamelde gegevens worden geanonimiseerd en uitsluitend gebruikt voor de rapportage aan OCW.

De vragenlijst bestaat uit 4 algemene vragen en een aantal vragen per gebied.

De vragenlijst kunt u openen door te klikken op de volgende link:

De vragenlijst kunt u tot en met woensdag 9 maart invullen.

Bij voorbaat dank voor uw medewerking.

Voor vragen of opmerkingen kunt u mailen naar mhcfbouwmans@actisonderzoek.nl.

Algemene gegevens aanbieder nascholing taal & rekenen

1. Naam invuller
2. E-mailadres
3. Naam organisatie
4. Wij hebben nascholingsactiviteiten gericht op het volgende gebied (kruist u meerdere gebieden aan dan worden voor elk gebied de vervolgvragen herhaald): **[meerdere antwoorden mogelijk]**

- a. po taal
- b. po rekenen
- c. so taal
- d. so rekenen
- e. vo taal → vermeld op www.aanbodoverzichttaalenrekenen.nl ja,
 nee
nog niet
- f. vo rekenen → vermeld op www.aanbodoverzichttaalenrekenen.nl ja,
 nee
nog niet
- g. mbo taal → vermeld op www.aanbodoverzichttaalenrekenen.nl ja,
 nee
nog niet
- h. mbo rekenen → vermeld op www.aanbodoverzichttaalenrekenen.nl ja,
 nee
nog niet

Over het nascholingsaanbod op het gebied van:

Titel van uw belangrijkste nascholingsactiviteit voor het aangekruiste gebied
, wordt aangeboden sinds

Voor 2008

2008

2009

2010

2011

5. URL naar beschrijving van dit nascholingsaanbod [optioneel]
6. De inhoud van dit nascholingsaanbod is gericht op [meerdere antwoorden mogelijk]:
- eigen kennis en vaardigheden
  - didactische vaardigheden
  - integratie van taal of rekenen in andere vakken
  - taal- of rekenonderwijs voor specifieke doelgroepen (bijv. achterstanden/voorsprongen)
  - ontwikkelen van beleid taal- of rekenonderwijs
  - vaststellen beheersingsniveaus (gebruik toetsen)
  - Opbrengstgericht werken in taal- en rekenonderwijs (voor po)
  - anders, namelijk
7. De deelnemers aan dit nascholingsaanbod zijn voornamelijk [één antwoord mogelijk]:
- onderwijsgevenden die taal- en/of rekenonderwijs verzorgen ('vakdocenten')
  - niet-vakdocenten taal of rekenen
  - gespecialiseerde leerlingbegeleiders op het gebied van taal en rekenen
  - coördinatoren/teamleiders/middenmanagement
  - managers scholen
8. De vorm van dit nascholingsaanbod is: [één antwoord mogelijk]
- individuele scholing
  - scholing van groepen vergelijkbare functionarissen van verschillende scholen
  - scholing aan teams

- anders, namelijk
9. De omvang van het nascholingsaanbod is: [één antwoord mogelijk]
- korte cursussen en workshops (maximaal 3 dagdelen)
- langere cursussen (4 tot 10 dagdelen)
- opleidingen (meer dan 10 dagdelen)
- anders, namelijk
10. Het aantal deelnemers aan dit nascholingsaanbod is in 2010 [één antwoord mogelijk]
- afgenomen
- gelijk gebleven
- toegenomen → schatting: 0-25% [één antwoord mogelijk]
- 25-50%
- 50-75%
- 75-100%
11. Verwacht u een toename van het aantal deelnemers van dit nascholingsaanbod in 2011? [één antwoord mogelijk]
- ja
- nee
- weet niet
12. Merkt u een verschuiving in de behoefte aan nascholing sinds de invoering van de referentieniveaus? [meerdere antwoorden mogelijk]
- nee
- ja, meer vraag naar scholing op het gebied van eigen kennis en vaardigheden van de leraar
- ja, meer vraag naar scholing op het gebied van didactische vaardigheden
- ja, meer vraag naar scholing op het gebied van taal- of rekenonderwijs voor specifieke doelgroepen (bijv. achterstanden/ voorsprongen)
- ja, meer vraag naar scholing op het gebied van integratie van taal of rekenen in andere vakken
- ja, meer vraag naar scholing op het gebied van ontwikkelen van beleid taal- of rekenonderwijs
- ja, meer vraag naar scholing op het gebied van vaststellen beheersingsniveaus (toetsen)
- anders, namelijk
13. Is uw nascholingsaanbod onder invloed van de invoering van de referentieniveaus en andere maatregelen gewijzigd? [één antwoord mogelijk]
- nee
- ja
- [→ bij 'ja'] namelijk: [één antwoord mogelijk]
- er is nieuw aanbod ontwikkeld of in ontwikkeling → op het gebied: [meerdere antwoorden mogelijk]
- werken met referentieniveaus Meijerink
- eigen kennis en vaardigheden
- didactiek
- taal- of rekenonderwijs voor specifieke doelgroepen (bijv. achterstanden/ voorsprongen)
- integratie in niet taal- en rekenvakken
- ontwikkelen van beleid
- vaststellen beheersingsniveaus (toetsen)
- bestaand aanbod is aangepast → op het gebied: [meerdere antwoorden mogelijk]
- werken met referentieniveaus Meijerink

- eigen kennis en vaardigheden
- didactiek
- taal- of rekenonderwijs voor specifieke doelgroepen (bijv. achterstanden/ voorsprongen)
- integratie in niet taal- en rekenvakken
- ontwikkelen van beleid
- vaststellen beheersingsniveaus (toetsen)

14. Hoe verkrijgt u informatie over de behoefte aan nascholing op het gebied van taal en rekenen? [meerdere antwoorden mogelijk]

informatie en beleidsmaatregelen van overheid en andere beleidsinstanties

- eigen inzichten en verwachtingen
- enquêtes onderwijsgevende personeel
- contacten met onderwijsgevenden
- contacten met beleidsmakers scholen
- contacten met managers scholen

15. Ervaart u belemmeringen m.b.t. nascholing op het gebied van taal en/of rekenen? [meerdere antwoorden mogelijk]

- nee
- ja, bij de ontwikkeling van ons aanbod. → Toelichting:
- ja, bij de afname van ons aanbod door [meerdere antwoorden mogelijk]
  - financiële beperkingen scholen
  - organisatorische beperkingen scholen
  - onduidelijkheden over de vraag/behoefte
  - onduidelijkheden over het beleid (doelen)
  - anders, namelijk

16. Heeft u overige opmerkingen over trends in het nascholingsaanbod taal en rekenen, dan kunt u die hier plaatsen

Heeft u meerdere gebieden aangekruist bij vraag 4, dan krijgt u de vragen 5 tot en met 16 nogmaals voor een volgende gebied.

Wij danken u voor het meewerken aan dit onderzoek.

Bijlage II lijst geïnterviewden

1. Piet Litjens, ITTA – po/vo/mbo/hbo
2. Luutsen de Vries, De Vries Taaltrainingen - mbo
3. Gert van der Horn, ECNO/NHL – vo/mbo
4. Suzanne Sjoerst, APS – vo/mbo
5. Janneke Oosterman, CPS – po/vo/mbo
6. Marly Tijssen, CINOP – mbo/vmbo/hbo
7. Jurriaan Steen, JSTA Opleidingskundig adviesbureau – vo/mbo
8. Mariozee Wintermans, Freudenthal Instituut – po/vo
9. Annemarie Kaptein, Edventure (branchevereniging) - po
10. Rika Schut, Centrum voor Nascholing Amsterdam - mbo
11. Frans Kirkels, Marant onderwijsadvies (Gelderland) – po/vo
12. Marit van Ewijk, Malmberg – mbo
13. Martin Ooievaar, Schoolbegeleiding Zaanstreek-Waterland (Noord-Holland) – po/so
14. Paule Schaap, CEDIN Educatieve Dienstverlening (Friesland) - po/vo
15. Manon Dijkhuizen, Timpaan Onderwijs Advies en Consultancy (Drenthe) - po
16. Dea Knol, Expertis Onderwijsadviseurs – (Drenthe) – po/vo/mbo
17. Roger Meijer, E&S-groep/OSG – po/vo/bsc
18. Ashra Siguto, ICE-opleidingen – vo/mbo
19. Christien Jansen, BCO- onderwijsadvies (Limburg) - po
20. Arjan van Eeten, LPNPO - po